

ДОНИ АБДУСАМАТОВИЧ ИЛЬЯСОВ — МУСИҚА ОЛАМИДАГИ БЕНАЗИР ШАХСИЯТ

Исмоилова Камола

Ботир Зокиров номидаги Миллий эстрада санъати институти
“Фортепиано ижрочилиги” кафедраси 1-босқич магистранти
<https://doi.org/10.5281/zenodo.17976744>

Аннотация: Мақолада Ўзбекистоннинг машхур санъаткорларидан бири — Дони Абдусаматович Ильясовнинг ҳаёти ва ижодий фаолияти ёритилган. Муаллиф Ильясовнинг миллий эстрада маданияти ривожига қўшган улкан ҳиссаси, унинг дирижёр, композитор, аранжировчи ва педагог сифатидаги фаолиятини таҳлил қилади. Шунингдек, «Истиқлол» қўшиғи мисолида ижодкорнинг бадиий услуби, мусиқий драматургияси ва эстетик қарашлари таҳлил этилади.

Калит сўзлар: Дони Ильясов, ўзбек эстрадаси, «Истиқлол» қўшиғи, миллий мусиқа, дирижёрлик, композиторлик, эстетика, педагогика.

Annotation: The article analyzes the tasks and perspectives of enhancing the musical culture of youth in modern Uzbekistan. It discusses the socio-cultural and educational factors influencing young people’s musical tastes, the importance of aesthetic education, and the role of media and digital technologies in shaping musical preferences. The text emphasizes the responsibility of educational institutions, art organizations, and cultural policy in fostering a creative, spiritually rich young generation with high musical literacy. The study also highlights the necessity of integrating traditional and contemporary musical values to ensure continuity of national heritage and innovation in youth musical expression.

Keywords: youth, musical culture, education, aesthetic values, digital media, tradition, innovation, Uzbekistan.

Дони Абдусаматович Ильясов — серқирра, истеъдодли ва юксак даражадаги профессионал мусиқачи бўлиб, унинг номи XX асрнинг охири ва XXI аср бошларидаги ўзбек эстрада санъати тарихи билан чамбарчас боғлиқдир. Унинг ижодий йўли нафақат шахсий ютуқлар кетма-кетлигидан, балки миллий мусиқанинг янги қиёфада шаклланиш жараёнидан ҳам далолат беради. Музыкашунос У. Юсупов таъкидлаганидек, «ўзбек эстрадаси ривожига 1980–1990-йиллар даврида янги нафас, янги овоз ва янги мусиқий фикр шаклланди; бу жараёнда ижодкорлар орасида Ильясов каби шахслар етакчи ўрин тутдилар» [Юсупов, 2005, 41-б.]. Ильясовнинг мусиқий иқтидори ёшлигидан намоён бўлган. У нафақат юқори маҳоратга эга инструменталист, балки илҳомли дирижёр, нозик дидли композитор ва аранжировчи сифатида ҳам танилган. Шу билан бирга, у педагог сифатида ҳам кўплаб ёш авлод вакиллариغا мусиқий дунёқараш ва саҳна маданиятини ўргатган.

1979–1982 йилларда у афсонавий «Ялла» ансамбли таркибида фаолият юритди. Бу давр Ильясовнинг профессионал мусиқанинг ички жараёнларини чуқур англашига, саҳнадаги ҳаракат ва тингловчи билан мулоқот маданиятини шакллантиришига замин яратди. «Ялла»да фаолият юритиш орқали у миллий мелоснинг ҳиссий ифодасини ва унинг ички кучини англади — бу хусусиятлар кейинчалик унинг ижодий услубининг асосий белгисига айланди.

1982–1988 йилларда Дони Ильясов Ўзбекистон Телерадиокомпанияси ҳузуридаги Эстрадно-симфоник оркестрга раҳбарлик қилди. Бу давр унинг ижодий биографиясида энг самарали босқичлардан бири бўлди. Оркестр унинг раҳбарлигида мусиқий ғоялар лабораториясига айланди — бу ерда янги шакллар, жанрлар ва ифодалар устида изланишлар олиб борилди. Музыкашунос Д. Қурбонова ёзганидек, «Ильясов оркестрида академик интизом билан эстрадавий ҳиссиёт бирлашган, бу унинг услубига хос бетакрор симфонизм ва миллий руҳ уйғунлигини яратган» [Қурбонова, 2018, 72-б.].

Унинг ташаббуси билан Ўзбекистон радиоси фондига икки юздан ортиқ асар ёзиб олинган бўлиб, улар миллий композиторлик мактабининг турли йўналишларини қамраб олган. Ильясов оркестрда академик интизомни эстрадавий ҳиссиёт билан уйғунлаштиришга эришган.

Дони Ильясовнинг мусиқий иқтидори нафақат эстрада ва симфоник йўналишларда, балки кинематограф соҳасида ҳам намоён бўлди. У яратган кино мусиқалари ўзбек экран санъати тарихида алоҳида саҳифани ташкил этади.

Унинг қаламига мансуб қатор фильмлар учун ёзилган мусиқий асарлар орасида айниқса қуйидагилар алоҳида аҳамиятга эга:

«Хўжа Насриддин ва Азроил» — бу фильм учун Ильясов ёзган мусиқа халқона юмор, фалсафа ва драма элементларини уйғунлаштиради. Оркестровкада шарқона перкуссия ва анъанавий чолғу асбобларининг жонли ифодаси орқали Хўжа Насриддин образининг ҳаётий кучи ва ҳазиломуз ақл-заковати мусиқий тарзда очиб берилади. Мелодик материалда илмийлик билан бирга халқона соддалик ҳис этилади.

«Ёдгор» — бу фильмда Ильясов мусиқаси инсон хотираси, муҳаббат ва вақтнинг ўтиш мотивларини ифодалайди. Асосий мавзудаги кантиленали скрипка ва фортепиано дуэти фильмнинг лирик драма руҳини чуқурлаштиради. Композитор бу ерда мусиқани “хотиранинг овози” сифатида яратган — ҳар бир нота ўтмишга эҳтиром ва руҳий изтиробни акс эттиради.

«Поезд со станции Детство» — бу фильм учун ёзилган саундтрек болаликнинг беғуборлиги ва катталикка ўтиш оғриғини мусиқий образлар орқали ифодалайди. Мусиқа орқали композитор вақт ва ҳиссиёт динамикасини яратади: поезд ҳаракати ритми, болалик хотираларининг лирик темаси ва финалдаги оромли тўхташ — буларнинг барчаси чуқур симфонизм ва инсонпарвар руҳ билан суғорилган.

Ильясовнинг кино мусиқаларида ҳам унинг услубига хос белгилар — мелодик изчиллик, миллий интонация, оркестровкадаги тозалик ва ҳиссий туйғуларнинг самимийлиги яққол кўзга ташланади. Унинг саундтреклари экрандаги воқеаларни нафақат ёритади, балки уларнинг маънавий ва психологик мазмунини чуқурлаштиради. Ильясовнинг дирижёрлик услуби аниқлик, ички энергия ва батафсиллик билан ажралиб турар эди. У ҳар бир асбобнинг овозини маънавий мазмун билан тўлдиришга ҳаракат қилар, оркестрни ягона организм сифатида “нафас олиш”га ўргатар эди. У Муҳаббат Шамаева, Юлдуз Усмонова, Қозим Қаюмов, Гулбахор Эркулова каби юртимизнинг йирик санъаткорлари билан ҳамкорлик қилди. Бу ҳамкорликлар орқали кўплаб мусиқий асарлар ўзининг юксак бадиий қиёфасини топди.

Дони Ильясов ижодида алоҳида ўринни «Истиқлол» қўшиғи эгаллайди. Бу асар нафақат миллий уйғониш даврининг мусиқий ифодаси, балки озодлик ва маънавий эркинлик ғоясининг рамзи сифатида ҳам танилди. Музыкашунос Н. Раҳмонов фикрича,

«‘Истиқлол’ қўшиғи ўзбек миллий ўзлигини ифодаловчи муסיқий рамзга айланди — у фақат композитор ижодининг емирмас қулфати эмас, балки бутун бир даврнинг ҳиссий пароли бўлди» [Раҳмонов, 2010, 56-б.].

Хамид Ғулом шеърятининг поэтик лақонизми ва юксак фуқаролик туйғулари Ильясов муסיқаси орқали ҳиссий кучга айланади. Қўшиқнинг асосий ғояси — инсоннинг руҳий покланиши ва ватанпарварлик туйғулари.

Мелодияси кенг кантиленали бўлиб, Фарғона–Тошкент муסיқий анъаналарига хос интонациялар билан бойитилган. Минор ва мажор ўткинчи гармониялари орқали ички зиддият ва ғалаба туйғулари ифодаланган. Асарнинг кульминациясидаги тоник аккорд маънавий мувозанат ва юксалиш рамзи сифатида янграйди.

Қўшиқ уч қисмдан иборат бўлиб, лирик кириш, динамик ривожланиш ва тантанали реприза қисмларидан ташкил топган. Бу тузилиш орқали композитор ички ҳиссиётдан умуминсоний ғоягача бўлган йўлни муסיқий драматургияда намоён этади.

Гулбахор Эркулова ижроси қўшиқнинг эстетик қийматини янада оширган. Унинг овозидаги самимийлик ва муҳаббат туйғулари орқали асарнинг инсоний мазмуни тингловчи қалбига яқинлашади. «Истиқлол» қўшиғи 1996 йилдаги «Ўзбекистон — Ватаним маним» республика танловида биринчи ўринни қўлга киритган ва мустақил Ўзбекистон муסיқий рамзларидан бирига айланган.

Ильясов ижоди ўзбек шеърятининг йирик вакиллари — Абдулла Орипов, Муҳаммад Юсуф, Сирожиддин Сайид, Бобур Бобомурод каби шоирлар билан ижодий ҳамкорликсиз тасаввур этилмайди. Бу ҳамкорликда сўз ва муסיқа бир бутун бадиий организмга айланади. Ильясовнинг муסיқаси орқали миллий анъана ва замонавий эстрада услублари уйғунлашган. Бу унинг асарларини ҳам ёшлар, ҳам кексалар учун бирдек яқин ва тушунарли қилади.

Дони Ильясов нафақат ижодкор, балки илҳомли устоз сифатида ҳам танилган. Унинг шогирдлари орасида Аъло Раҳимова, Дилноза Мирзахўжаева, Мунис каби истеъдодли ижрочилар бор. У ўқувчиларига муסיқанинг нафақат техникасини, балки унинг маънавий моҳиятини англашни ўргатган. Ильясовнинг педагогик фалсафаси “муסיқага хизмат қилиш” тамойилига асосланган — у учун асосийси ташқи таъсирчанлик эмас, балки ички самимият ва касбий масъулиятдир.

Дони Ильясовнинг ижодий биографияси ҳақиқий санъаткорнинг йўлидир. Унинг муסיқаси миллий ва жаҳон маданиятини боғловчи кўприк вазифасини бажаради. Ильясов номи нафақат муסיқанинг, балки Ватанга садоқат ва инсоний фазилатлар тимсоли сифатида ҳам тилга олинади.

Хулоса: Дони Ильясов ижоди ўзбек эстрада санъати тарихида ўчмас из қолдирган. У миллий руҳ, замонавий ифода ва инсонпарвар ғояларни муסיқий тил орқали уйғунлаштирди. Унинг муסיқаси Ватанга муҳаббат, инсонийлик ва маънавий юксалиш тимсоли бўлиб қолмоқда. Ильясов нафақат муסיқачилар учун, балки бутун маданий жамият учун ибрат намунасидир.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Юсупов, У. *Ўзбек эстрада санъати тарихи*. — Тошкент: Фан, 2005. — 150 б.
2. Қурбонова, Д. *Эстрада ва дирижёрлик маҳорати: Ўзбекистон тажрибаси*. —

Тошкент: Санъат, 2018. — 96 б.

3. Раҳмонов, Н. *Миллий мусиқа ва истиқлол ғояси: таҳлил ва тадқиқотлар.* — Тошкент: Янги аср авлоди, 2010. — 120 б.